

ASPECTE PRIVIND REGLEMENTAREA PIEȚEI MUNCII ÎN ROMÂNIA

Asistent drd. **Tănase STAMULE**
E-mail: tasesamule@yahoo.com
Lector dr. **Meral KAGITCI**
E-mail: meral_ibraim@yahoo.com
Academia de Studii Economice, București

Asistent dr. **Marius VĂCĂRELU**
E-mail: mvacarelu@gmail.com
Școala Națională de Studii Politice
și Administrative, București

Abstract:

Prin prezenta lucrare am încercat surprinderea aspectelor privind piața muncii din România dintr-o perspectivă legislativă, dar și dintr-o perspectivă religioasă. Astfel, cercetarea se dorește a fi una interdisciplinară, pornindu-se de la cele mai vechi timpuri și ajungându-se la România postdecembristă, o Românie afectată de criza financiar globală generată în anul 2008, o criză cu repercursiuni și asupra pieței muncii.

Cuvinte-cheie: codul muncii, angajat, angajator.

Coduri JEL: J0, J7, J8, K31.

Introducere

Pentru a înțelege reglementările privind munca în orice țară, trebuie pornit de la câteva idei legate de rolul religiei și al dreptului într-o societate.

Astfel, atitudinea omului față de muncă, ca instituție socială, este determinată de prima formă de educație de tip social pe care acesta o primește, prin intermediul instituțiilor religioase (școala urmând a fi a doua, în această direcție).

De asemenea, dreptul, ca instituție – pilon al oricărei societăți omenești, indiferent de mărimea acesteia, precizează care este cadrul de acțiune al oamenilor în toate domeniile de interes public, iar în această sferă munca și raporturile juridice de muncă sunt fundamentale.

Aspecte religioase și legislative privind piața muncii în România

1. Religia etnicilor români este de fapt ortodoxia – predominantă sau națională, prin statutul conferit Bisericii Ortodoxe Naționale¹, celelalte fiind doar importuri politice din alte istorii (spre exemplu, catolicismul nu apare în Țările

¹ Discuție largă, fără îndoială, fără sens însă în raport cu realitatea istorică. Totuși, statutul de biserică națională nu înseamnă eliminarea celorlalte.

Române decât după pătrunderea ungară; cultele neoprotestante – doar în secolul XX etc.).

De ce este necesară această explicație?

Pentru că în societatea românească de după 1990 a produs o puternică impresie o lucrare a lui Max Weber, publicată de acesta în 1922, dedicată eticii protestante, iar în multe dezbateri s-a considerat că la baza problemelor economiei românești este ortodoxia, văzută ca o religie retrogradă. Această dezbateri se poartă și astăzi, pe forumuri, unde, sub masca anonimatului, aceleași persoane postează cu înverșunare mesaje¹.

Important este însă altceva: religia influențează puternic normele juridice ale unui stat, existând unele state în care însăși legea fundamentală fiind inspirată din cartea sfântă a unei religii² (a se vedea Iranul, Arabia Saudită, parțial Israelul etc.).

2. În acest sens, pentru a înțelege mai bine situația pieței muncii și a reglementării relațiilor de muncă în statul român, precum și a atitudinii poporului român față de muncă, vom prezenta pe scurt unele aspecte ce țin de ortodoxism și textele pe care acesta le conține în această arie³.

Astfel, autorul⁴ a reținut că:

- Mântuitorul Iisus Hristos și Sf. Apostoli pornesc în general în privința muncii de la doctrina Vechiului Testament, împlinind-o doar cu câteva elemente specifice creștinismului, ca religie a harului și a iubirii de oameni. Vechiul și Noul Testament, ca depozite ale aceleiași revelații în cele două faze ale ei, stau și în privința muncii pe aceeași linie, Testamentul Nou neabrogând, ci îmbogățind învățătura despre muncă a Vechiului Testament;
- Munca este poruncă de la Dumnezeu și lege fundamentală a vieții omenești, existând ca atare de când există și omul. De aceea, îndată după crearea omului și întocmirea Edenului, Geneza arată cum omul a fost pus în această grădină ca s-o lucreze, "Și a luat Domnul Dumnezeu pe Adam și l-a pus în grădina Edenului ca s-o lucreze și s-o pazească. Și a poruncit Domnul Dumnezeu lui Adam, zicând: Din toți pomii grădinii vei mânca. Dar din pomul cunoștinței binelui și al răului să nu mănânci, fiindcă în ziua în care vei mânca din el, vei muri" (Gen, II, 15-17). Vrând să arate cât de mult coincide începutul muncii cu începutul omului, sau că ea ține iar de firea omului, Geneza vorbește de destinația lui Adam de a lucra grădina Edenului chiar înainte de scoaterea Evei din coasta lui. Căci abia după versetele anterioare urmează descrierea creării Evei. Putem deduce de aici faptul, pe

¹ Problematika este mai largă; reținem ofensiva dusă împotriva ortodoxiei și, paradoxal, al cooperării acesteia cu islamul. A se vedea în acest sens colecția săptămânalului „Academia Cațavencu” și a derivatelor sale, care are o poziție tranșant anti-ortodoxă. Important este și motto-ul cu care revista s-a afirmat peste 15 ani: „Citorii noștri sunt mai inteligenți decât ai lor”.

² Mai mult, aceste referințe apar inclusiv în denumirea oficială a acelor state.

³ Comentariile aparțin pr. prof. Dumitru Stăniloae.

⁴ Sursă: <http://www.crestinortodox.ro/editoriale/invatatura-crestina-despre-munca-70075.html>

- care îl observăm și în realitatea concretă, că munca face parte din ființa fiecărui individ chiar înainte de a se naște din el un alt om¹;
- Munca apare ca voie a lui Dumnezeu, ca prima poruncă a lui Dumnezeu. Munca nu apare numai după căderea omului în păcat, ca o pedeapsă pentru păcat și ca o condiție a stării de păcat. Deci nu munca reprezintă blestemul rostit de Dumnezeu asupra omului (Gen. III, 17-19), ci osteneala ce se adaugă la ea, pe de o parte din pricina că natura își dă după cădere mai anevoie rodul ei, pe de alta din pricină că omul în starea de păcat sau de egoism și de lene în care a căzut, simte prea mult greutatea muncii².
 - Cu aceste două caracteristici: ca poruncă divină și ca lege fundamentală a vieții, apare munca și în Decalog. Căci precum poruncește Dumnezeu prin Decalog cinstirea Sâmbetei, așa poruncește ca celelalte șase zile să fie umplute de muncă. Munca ține de evlavie, de religiozitate, e datorie față de Dumnezeu. A nu munci înseamnă a nu asculta pe Dumnezeu, a păcătui față de El.
 - Munca nu e numai poruncă dumnezeiască, prin a cărei împlinire se cinstește Dumnezeu și numai o condiție necesară de viață și de bunăstare, ci mai e și factorul principal prin care se formează, se educă omul pe linia virtuților. E al treilea sens pe care îl acordă muncii Vechiul Testament.
 - La popoarele păgâne judecata asupra muncii varia după clasa căreia aparțineau cei ce se rosteau asupra ei. Filosofii și literații, care aparțineau în general clasei celor avuți, consideră, cu unele excepții, munca drept o îndeletnicire inferioară studiului sau gândirii, bună doar pentru sclavi. Cicero spune că toate muncile murdăresc degetele. Cel ce muncește pentru plată este vrednic de dispreț. Oamenii din popor dau un alt înțeles muncii. Pentru că trăiau muncind, munca le era dragă și cinstită. O femeie lăuda într-o inscripție pe un mormânt pe bărbatul ei că a muncit mult pentru ea. Totuși lipsește la pagâni legătura între muncă și religie, munca nu e văzută ca poruncă divină. Zeii nu muncesc, ci petrec; petrec adeseori în desfrânare³.
 - Creștinismul are marele merit că a extins concepția Vechiului Testament despre muncă, la toate popoarele pe care le-a convertit, completând-o cu alte câteva trăsături pozitive.
 - Este un lucru hotărâtor pentru atitudinea creștinismului față de munca manuală că Fiul lui Dumnezeu s-a întrupat în familia unui țelzar și El însuși a practicat această meserie până la vârsta de 30 de ani. Iar cei trei ani de propovăduire au fost ani de efort încordat și de mare osteneală (Luca VIII, 23). El nu are odihnă, "Eu trebuie să lucrez", declara El în mai multe rânduri

¹ Ibidem.

² Ibidem.

³ Ibidem.

(Ioan IX, 4). In aceasta trebuie să urmeze pilda Tatălui care și El lucrează (Ioan V, 17)¹.

- Sf. Apostol Pavel vorbise Tesalonicenilor nu în mod întâmplător, ci dând o adevărată poruncă sau lege de viață despre datoria muncii: "Să faceți fiecare ce are de făcut și să lucrați cu mâinile voastre, precum v-am dat porunca" (I Tes. 4, 11). In Epistola a doua către Tesaloniceni revine, accentuând porunca de a munci. Cine nu muncește este un om care "umbla fără rânduială", un om dezordonat și producător de dezordine în societate. El nu-și are un loc al lui în acest proces de respirație regulată a vieții omenești, care este munca. Dimpotrivă îi turbura și pe ceilalți distrăgându-i de la muncă. El n-are nici un rost în lume și în societate. În plus de aceea, cel ce nu muncește, împovărează și pe alții.
- Ca să își găsească un rost, ca să nu mai turbure pe alții, ca să se liniștească, Apostolul Pavel le poruncește să muncească și să mănânce din rodul muncii lor: "Unora ca acestora le poruncim și-i îndemnăm în Domnul nostru Iisus Hristos ca să muncească în liniște și să-și mănânce pâinea de ei agonisită" (II Tes. III, 12).
- Sfântul Apostol Pavel formulează într-un verdict aspru, dar drept, condiționarea existenței prin muncă, le amintește că încă de când era la ei le dăduse porunca: "Cine nu vrea să muncească, acela să nu mănânce"² (II Tes. III, 10). El dă aici o formulare negativă, dar cu atât mai pregnantă, cuvântului de la Gen. II, 15, după care omul numai lucrând grădina poate să guste din fructele divine, o datorie religioasă.
- Urmând Scripturii, Sf. Părinți și scriitorii bisericești laudă munca și condamnă lenea. Sf. Ioan Gură de Aur înfruntând concepția păgână, declara că nu munca este rușinoasă, ci inactivitatea: "Să nu se rușineze nici unul din cei care au o meserie, ci cei ce mănâncă degeaba și petrec în nelucrare, cei ce se folosesc de slujitori și se bucura de o slujire negrăită"³.

Astfel, observăm că influența religiei, potențată și de o anumită dezvoltare comunitară a etnicilor români a făcut ca munca să reprezinte un aspect fundamental în viața lor.

Mai mult, această idee trebuie analizată dintr-o perspectivă realistă, și nu influențată de ideile post-moderne care elimină aproape complet factorul economic din studiul istoriei.

În această idee, vom observa că peste 400 de ani invaziile tătare erau anuale (ultima are loc la 1759), țările române au fost ocupate de peste 40 de ori iar capitala de 33 de ori; a nu înțelege o mare vitalitate a națiunii și o putere imensă de a munci

¹ Ibidem

² Peste ani, formula a apărut inclusiv în textele unor constituții.

³ După cum se observă, nici bogăția nu este condamnată.

și reface ceea ce distrugerile războaielor provocau¹ înseamnă a nega pur și simplu istoria².

3. Analiza muncii este legată însă de un aspect reglementar, deoarece ea nu poate exista fără unele reguli clare care să statuteze o anumită relație de subordonare între angajator și angajat.

Mai mult, condițiile politice influențează enorm reglementările din sfera activităților de muncă, acest domeniu fiind al doilea sub aspectul influenței politice, după cel al dreptului fiscal. De aceea, metoda istorico-teleologică de interpretare a normelor juridice care au reglementat munca în România³ este obligatorie, iar rezultatele pot deveni utile pentru înțelegerea situației de astăzi.

4. Pentru început, vom sublinia că reglementarea muncii s-a făcut în România prin intermediul legii fundamentale, a diferite legi speciale, și, începând cu anii 1950, cu edictarea unei legi speciale, denumită Codul muncii.

De aceea, vom prezenta mai întâi câteva aspecte legate de legislația specială privind munca, apoi un comentariu pe larg al legilor fundamentale dinaintea anului 1991, urmate de prezentarea codurilor muncii. În final, legislația post-decembristă va avea parte de o analiză temeinică.

5. Caracteristică metodei de reglementare a dreptului muncii este poziția de inegalitate juridică a părților aflate într-un raport juridic de muncă. Dintotdeauna, angajatorul și-a exercitat autoritatea asupra lucrătorului sau, altfel spus, în raportul juridic de muncă, salariatul a fost și este subordonat angajatorului. Cum această inegalitate a părților nu putea fi curmată în relațiile de muncă, s-a căutat o cale de limitare a sa, aducând satisfacție celui mai „slab juridic”. Astfel, într-un proces evolutiv început la sfârșitul secolului XIX, s-a constituit dreptul muncii, ca un drept de protecție al salariaților.

Cele mai importante reglementări juridice referitoare la relațiile sociale de muncă au fost:

- Legea sanitară din 1885 și Regulamentul industriilor insalubre din 1894, ambele vizând preponderent condițiile de igienă și de protecție a muncii;
- Legea pentru organizarea meseriilor din anul 1902, ce reglementa ucenicia;
- Legea cu privire la protecția muncii minorilor și femeilor în așezămintele industriale și exploatarea miniere, apărută în anul 1906, prin care se fixa vârsta minimă la angajarea în industrie;
- Legea asociațiilor, Legea pentru cooperativele de muncitori și meseriași apărute în anul 1909;

¹ Doar un exemplu legat de aprovizionarea trupelor: conservele se inventează doar la sfârșitul secolului XIX, până atunci aprovizionarea trupelor realizându-se pe seama băștinașilor.

² Spre exemplu, munca și mai amară se dovedea a fi prin faptul că tactica tradițională presupunea de multe ori retragerea și pârjolirea terenurilor în fața invadatorilor, o însărcinare auto-provocată.

³ De altfel, în orice altă țară.

- Legea asupra repausului duminical, în anul 1910;
 - Legea pentru asigurările muncitorești, în anul 1912, prin care se instituia obligativitatea asigurării și sarcina riscului în caz de accidente, asupra patronului;
 - În anul 1919 s-a înființat Organizația Internațională a Muncii, România înscriindu-se printre țările fondatoare. Orientarea acestui for spre o protecție reală a salariaților, a impulsionat și la noi elaborarea unor importante acte normative: Legea reglementării conflictelor de muncă (1920), Legea sindicatelor profesionale (1921), Legea repausului duminical (1925), Legea pentru organizarea serviciului de inspecție a muncii (1927), Legea asupra contractelor de muncă (1929), Legea privind înființarea jurisdicției muncii (1933) etc.;
 - În intervalul 1938-1944, legislația muncii din țara noastră înregistrează un declin, iar doctrina vremii nu acreditează ideea apariției și existenței în perioada interbelică a unui drept al muncii, ci doar o „legislație industrială” sau o „legislație muncitorească”;
 - Începând cu 23 august 1944, noua orânduire socială instalată în România, își impune cu deosebire trăsăturile și în planul legislației muncii¹. Actele normative adoptate, vizau cu prioritate: sindicatelor profesionale (Legea nr. 52/1945), salariile și economatele (Legea nr. 48/1945), protecția muncii (Legea nr. 408/1945), jurisdicția muncii (Legea nr. 411/1945).
- După cum se observă, nu a existat o viziune unitară în acest domeniu, deși în multe alte activități codificarea se manifesta cu o forță deosebită – statul român neavând atunci un interes major în protecția lucrătorilor.

6. Prima Constituție a României apare în 1866, însă ea nu prevede expres dreptul la muncă, fiind mai degrabă observată o obligație generală de a contribui la împlinirea sarcinilor statului, această urmând a fi făcută inclusiv prin muncă (art. 13 și urm).

Unirea din 1918 aduce o nouă lege fundamentală, în anul 1923.

Din nou, se identifică o mai mică preocupare pentru drepturile sociale și economice (categorie din care face parte dreptul la muncă).

Aici vom regăsi câteva reglementări privind munca², în art. 21, după cum urmează:

„Art. 21. - Toți factorii producției se bucură de o egală ocrotire.

Statul poate interveni, prin legi, în raporturile dintre acești factori pentru a preveni conflicte economice sau sociale.

Libertatea muncii va fi apărută.

Legea va regula asigurarea socială a muncitorilor, în caz de boală, accidente și altele.”

¹ Celălalt domeniu cu importante modificări este cel al pedepselor penale, urmate mai apoi de materia emisiunii monetare

² Din 1919 România era membră a Organizației Internaționale a Muncii

De asemenea, trebuie să precizăm că a apărut necesitatea unificării legislației românești, integral aceasta reușindu-se abia în 1996¹, legislația civilă fiind extinsă integral peste Carpați doar în 1943.

Astfel, anumite dispoziții din legislația austro-ungară în materia muncii au subzistat până în 1943, iar alte norme ale statului ungar au avut aplicabilitate în perioada 1940 – 1946.

După cum se poate observa, statul manifestă un rol activ pe piața muncii, el protejând libertatea muncii și încercând să asigure o situație socială favorabilă muncitorilor. Cu toate acestea, dispozițiile art. 21 nu au avut o adevărată aplicabilitate.

Constituția lui Carol al II-lea nu conține nici o referire directă la muncă, stilul de redactare al acesteia fiind unul voluntar, iar în acel moment doctrina de extremă stângă comunistă nu era apreciată la București.

7. Comunismul, instaurat în condiții de război, este urmat de transformarea regatului român în republică, iar în 1948 se edictează prima Constituție, cu dispoziții diferite sub aspectul muncii, de data aceasta, consacrand existența dreptului la muncă, văzută și ca obligație a fiecărui cetățean. Vom preciza câteva aspecte din textul legii fundamentale cu relevanță în materie:

„*Art.2.* - Republica Populară Română a luat ființă prin lupta dusă de popor, în frunte cu clasa muncitoare, împotriva fascismului, reacțiunii și imperialismului.

Art.5. - În Republica Populară Română, mijloacele de producție aparțin sau Statului, ca bunuri ale întregului popor, sau organizațiilor cooperative, sau particularilor, persoane fizice sau juridice.

Art.9. - Pământul aparține celor ce-l muncesc.

Statul protejează proprietatea de muncă țărănească. Statul încurajează și sprijină cooperarea sătească.

Pentru a stimula ridicarea agriculturii, statul poate crea întreprinderi agricole, proprietatea statului.

Art.11. - Când interesul general cere, mijloacele de producție, băncile și societățile de asigurare, care sunt proprietate particulară a persoanelor fizice sau juridice, pot deveni proprietatea Statului, adică bun al poporului, în condițiile prevăzute de lege.

Art.12. - Munca este factorul de bază al vieții economice a Statului. Ea este o datorie a fiecărui cetățean. Statul acordă sprijin tuturor celor ce muncesc, pentru a-i apăra împotriva exploatării și a ridica nivelul lor de trai.

¹ Prin adoptarea L. nr. 7 din 1996 privind publicitatea imobiliară.

Art.15. - Statul îndrumază și planifică economia națională în vederea dezvoltării puterii economice a țării, asigurării bunei stări a poporului și garantării independenței naționale.

Art.19. - Cetățenii au drept la muncă. Statul asigură dreptul acest drept prin organizarea și dezvoltarea planificată a economiei naționale.

Art.20. - Cetățenii au drept la odihnă. Dreptul la odihnă este asigurat prin reglementarea orelor de muncă, prin concedii plătite, în conformitate cu legea, prin organizarea de case de odihnă, sanatorii, cluburi, parcuri, terenuri de sport și așezăminte special amenajate.

Art.21. - Femeia are drepturi egale cu bărbatul în toate domeniile vieții de Stat, economic, social, cultural politic și de drept privat.

La munca egală femeia are drept de salarizare egală cu bărbatul.

Art.25. - Statul poartă grijă de sănătatea publică prin înființarea și dezvoltarea de servicii sanitare și prin încurajarea și sprijinirea educației fizice.

Statul asigură ocrotire socială și asistență medicală pentru boală, accidente și invaliditate, rezultate din muncă, în timpul muncii sau în serviciul de apărare a patriei, precum și pentru bătrânețe, atât salariaților săi cât și acelor ai întreprinderilor particulare, a căror contribuție și drepturi se fixează prin lege.”

După cum lesne se poate identifica, preocuparea creării unei baze sociale a Partidului Comunist Român a fost majoră, și, în aceste condiții, legislația constituțională a avut un rol foarte important.

În acest sens, trebuie citită cheia art. 2 din legea fundamentală, precum și art. 9, 12 și 20.

8. În temeiul acestor texte constituționale, în 1950 apare legea nr. 3, care se constituie într-un prim cod al muncii.

Astfel, materia reglementată, precum și subiecții cărora le era adresată se regăsesc în art. 1 și 2:

„Art.1: Codul Muncii stabilește reguli pentru contractele colective de muncă și contractele de muncă și normele de muncă și salarizare, timpul de lucru și odihnă, răspunderea materială și compensațiile, protecția muncii, asigurările sociale, jurisdicția muncii precum și pentru toate celelalte probleme legate de muncă.

Art.2: Codul muncii se aplică, pe de o parte angajaților – muncitorilor și funcționarilor – iar pe de altă parte organelor și instituțiilor de Stat, întreprinderilor și organizațiilor economice ale Statului, organizațiile cooperatiste și celor cu caracter obștesc, precum și persoanelor fizice și persoanelor juridice din sectorul particular, care folosesc munca salariată.”

După cum se învederează aici, nu există diferențieri între funcția publică și angajații din întreprinderile economice (industriale sau agricole), iar sfera de

cuprindere a reglementării este una normală, în acord cu principiile legisticii formale¹.

Sunt prevăzute instituția preavizului (art. 16), precum și cele ale detașării (art. 16) și delegării (art. 17). Instaurarea normelor de producție se va face de comun acord între ministere și uniunile sindicale (art. 27). De asemenea, codul se referă la calitatea produselor și la rebuturi (art. 30 – 31).

Timpul de lucru de 8 ore este fixat prin dispozițiile art. 49, iar cel de noapte la 7 ore (art. 50). De asemenea, este reglementat timpul de odihnă săptămânală (24 ore). Concediul de odihnă plăcut este stabilit la 24 de zile pe an (art. 63).

Art. 103 preciza că asigurările sociale ale muncitorilor și ale funcționarilor se fac prin Asigurările Sociale de Stat, care funcționează în cadrul sindicatelor, iar organizarea, conducerea, îndrumarea și controlul activității Asigurărilor Sociale de Stat se face de către Confederația Generală a Muncii, prin Consiliul Asigurărilor Sociale de Stat.

9. În 1952 Stalin stabilește cu propria-i mână o nouă Constituție statului român, mult mai dură, pentru că nu toate caracteristicile comunismului au putut fi incluse în textul din 1948. Vom prezenta mai multe dispoziții, pentru a înțelege mai bine situația în care o importantă parte a generațiilor de după război a trăit, precum și câteva din consecințele acestor reglementări.

În capitolul introductiv sunt învederate următoarele:

„Republica Populară Română este un stat al oamenilor muncii de la orașe și sate.

Republica Populară Română a luat naștere ca urmare a victoriei istorice a Uniunii Sovietice asupra fascismului german și a eliberării României de către glorioasa Armată Sovietică, eliberare care a dat puțința poporului muncitor, în frunte cu clasa muncitoare condusă de Partidul Comunist, să doboare dictatura fascistă, să nimicească puterea claselor exploatare și să făurească statul de democrație populară, care corespunde pe deplin intereselor și năzuințelor maselor populare din România.

Astfel s-au putut încununa cu o victorie istorică lupta de secole dusă de poporul muncitor român pentru libertate și independență națională, luptele eroice ale clasei muncitoare aliată cu țărănimea muncitoare pentru doborârea regimului capitalisto-moșieresc și scuturarea jugului imperialist.

Prezenta Constituție a Republicii Populare Române consacră rezultatele obținute până acum de oamenii muncii, în frunte cu clasa muncitoare, în opera de construire a societății socialiste în țara noastră.

¹ Ramură a dreptului care studiază tehnica de redactare a actelor normative.

Politica statului de democrație populară este îndreptată spre lichidarea exploatării omului de către om și construirea socialismului.”

Din perspectivă juridică și economică, ideea cheie este reprezentată de teza „Prezenta Constituție a Republicii Populare Române consacră rezultatele obținute până acum de oamenii muncii”. Este evident că se pregăteau noi pași spre edificarea unei noi societăți, mai apropiate de idealul marxist.

De asemenea, vom învedera următoarele dispoziții:

„Art.1. Republica Populară Română este un stat al oamenilor muncii de la orașe și sate.

Art.2. Baza puterii populare în Republica Populară Română este alianța clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare, în care rolul conducător aparține clasei muncitoare.

Art.3. Republica Populară Română s-a născut și s-a întărit ca rezultat al eliberării țării de către forțele armate ale Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste de sub jugul fascismului și de sub dominația imperialistă, ca rezultat al doborârii puterii moșierilor și capitaliștilor de către masele de la orașe și sate în frunte cu clasa muncitoare, sub conducerea Partidului Comunist Român.

Art.4. În Republica Populară Română puterea aparține oamenilor muncii de la orașe și sate, care o exercită prin Marea Adunare Națională și Sfaturile Populare.

Art.6. Fundamentul formațiunii social-economice socialiste este proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție care are fie forma proprietății de stat (bun comun al poporului), fie forma proprietății cooperatiste-colectiviste (proprietatea gospodăriilor agricole colective sau a organizațiilor cooperatiste).

În formațiunea socialistă a economiei naționale este lichidată exploatarea omului de către om.

Art.11. Formațiunea particular-capitalistă în Republica Populară Română cuprinde gospodăriile chiaburești, întreprinderile comerciale particulare, micile întreprinderi industriale nenaționalizate, bazate pe exploatarea muncii salariate.

Statul democrat-popular realizează în mod consecvent politica de îngrijire și eliminare a elementelor capitaliste.”

Cea mai importantă dispoziție apare în art. 15, unde se specifică că: «In Republica Populară Română munca este o datorie și o chestiune de onoare pentru fiecare cetățean capabil de muncă, după principiul "cine nu muncește, nu mănâncă". În Republica Populară Română se înfăptuiește tot mai larg principiul socialismului: "De la fiecare după capacitățile sale, fiecăruia după munca sa"».

Alte dispoziții relevante sunt:

„Art.16. Regimul de stat al Republicii Populare Române este regimul democrației populare, care reprezintă puterea oamenilor muncii.”

În capitolul consacrat drepturilor cetățenilor, primul este dreptul la muncă, urmat de dreptul la odihnă:

„Art.77. Cetățenilor Republicii Populare Române le este asigurat dreptul la muncă, adică dreptul de a căpăta o muncă garantată și plătită potrivit cu cantitatea și calitatea ei.

Dreptul la muncă este garantat prin existența și dezvoltarea formațiunii socialiste a economiei naționale, prin creșterea neîntreruptă și sistematică a forțelor de producție în Republica Populară Română, prin înlăturarea posibilității crizelor economice și prin lichidarea șomajului.

Art.78. Cetățenii Republicii Populare Române au dreptul la odihnă.

Dreptul la odihnă este asigurat prin: stabilirea zilei de muncă de 8 ore pentru muncitori și funcționari; reducerea zilei de muncă sub 8 ore pentru anumite profesii cu condiții de muncă grele și pentru secții cu condiții de muncă deosebit de grele; stabilirea de concedii anuale plătite pentru toți muncitorii și funcționarii; punerea la dispoziția oamenilor muncii a caselor de odihnă, sanatoriilor și instituțiilor de cultură.

Art.79. Cetățenii Republicii Populare Române au dreptul la asigurare materială la bătrânețe, în caz de boală sau incapacitate de muncă.

Acest drept este garantat prin dezvoltarea largă a asigurărilor sociale ale muncitorilor și funcționarilor, pe socoteala statului, prin asistența medicală gratuită acordată celor ce muncesc și prin punerea stațiunilor balneare și climaterice la dispoziția oamenilor muncii.

Art.86. În conformitate cu interesele celor ce muncesc și în scopul dezvoltării activității politice și obștești a maselor populare, cetățenilor Republicii Populare Române li se asigură dreptul de asociere în organizații obștești, în sindicate profesionale, uniuni cooperatiste, organizații de femei, de tineret, organizații sportive, asociații culturale, tehnice și științifice.

Cetățenii cei mai activi și cei mai conștienți din rândurile clasei muncitoare și din rândurile celorlalte pătri de oameni ai muncii se unesc în Partidul Muncitoresc Român, detașamentul de avangardă al oamenilor muncii în lupta pentru întărirea și dezvoltarea regimului de democrație populară și pentru construirea societății socialiste.

Partidul Muncitoresc Român este forța conducătoare atât a organizațiilor celor ce muncesc, cât și a organelor și instituțiilor de stat. În jurul lui se strâng laolaltă toate organizațiile celor ce muncesc din Republica Popularea Română.

10. După ce sistemul politic a putut relaxa puțin viața în țară (post 1958, dar mai ales după marile evenimente ale anului 1964¹), s-a adoptat o nouă Constituție, în 1965, care a rămas în vigoare până la 1991, și care a stat la baza Codului muncii din anul 1972.

Le vom prezenta pe rând, subliniind anumite aspecte importante din textele celor două acte în cauză:

Constituția României:

„Art.1. România este republică socialistă. Republica Socialistă România este stat al oamenilor muncii de la orașe și sate, suveran, independent și unitar. Teritoriul său este inalienabil și indivizibil.

Art.2. Întreaga putere în Republica Socialistă România aparține poporului, liber și stăpân pe soarta sa.

Puterea poporului se întemeiază pe alianța muncitorească-țăărănească. În strânsă unire, clasa muncitoare - clasa conducătoare în societate -, țăranimea, intelectualitatea, celelalte categorii de oameni ai muncii, fără deosebire de naționalitate, construiesc orânduirea socialistă, creând condițiile trecerii la comunism.

Art.5. Economia națională a României este o economie socialistă, bazată pe proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție.

În Republica Socialistă România, exploatarea omului de către om este pentru totdeauna desființată și se înfăptuiește principiul socialist al repartiției după cantitatea și calitatea muncii.

Munca este o îndatorire de onoare pentru fiecare cetățean al țării.”

În acest text al legii fundamentale, al doilea drept prevăzut cetățenilor români este dreptul la muncă, fiind retrogradat în poziție secundă:

„Art.18. În Republica Socialistă România, cetățenii au dreptul la muncă. Fiecărui cetățean i se asigură posibilitatea de a desfășura, potrivit pregătirii sale, o activitate în domeniul economic, administrativ, social sau cultural, remunerată după cantitatea și calitatea ei. La muncă egală retribuția este egală.

Prin lege se stabilesc măsurile de protecție și securitate a muncii, precum și măsuri speciale de ocrotire a muncii femeilor și tineretului.

Art.19. Cetățenii Republicii Socialiste România au dreptul la odihnă.

Dreptul la odihnă este garantat celor ce muncesc prin stabilirea duratei maxime a zilei de muncă la 8 ore, a unui repaus săptămânal și prin concedii anuale plătite.

În sectoarele de muncă grea și foarte grea, durata zilei de muncă este redusă sub 8 ore, fără scăderea retribuției.

¹ Declarația de independență a PCR, eliberarea deținuților politici.

Art.20. Cetățenii Republicii Socialiste România au dreptul la asigurare materială de bătrânețe, boală sau incapacitate de muncă.

Dreptul la asigurare materială se realizează pentru muncitori și funcționari prin pensii și ajutoare de boală acordate în cadrul sistemului asigurărilor sociale de stat, iar pentru membrii organizațiilor cooperatiste sau ai altor organizații obștești, prin formele de asigurare organizate de acestea. Statul asigură asistență medicală prin instituțiile sale sanitare.

Concediul de maternitate plătit este garantat.”

11. Codul muncii apare la 7 ani după noua Constituție, și se constituie într-o reală evoluție juridică, el fiind înlocuit – este drept, după mai multe amendări în perioada 1990 – 2002, în anul 2003, prin Legea nr. 53 / 2003.

Codul muncii din 1972 fixează pe larg regimul muncii în România, prin intermediul celor 191 de articole ale sale.

Dispoziția cheie a acestui cod este conținută de art. 4, și ea se referă la omogenizarea societății: „Pe măsura dezvoltării bazei economice a socialismului, a introducerii în producție a rezultatelor științei și tehnicii contemporane, a dezvoltării învățământului și culturii, în țara noastră are loc ștergerea treptată a deosebirilor esențiale dintre munca fizică și cea intelectuală, dintre modul de muncă și viața de la sat și cel de la oraș, și omogenizarea treptată a societății.”

Alte dispoziții interesante au fost:

Art.5. (1)Munca, în condițiile societății socialiste, formează și dezvoltă între oameni relații noi, de colaborare, de întrajutorare și respect reciproc – potrivit principiului "toți pentru unul și unul pentru toți" -, contribuie activ la formarea și dezvoltarea multilaterală a personalității umane.

Art.6. Însușirea sub orice formă a muncii altuia și toate manifestările de parazitism social sunt interzise ca incompatibile cu orânduirea socialistă, cu principiile eticii și echității socialiste.

Art.7. Începând cu vârsta de 16 ani, fiecare persoană aptă de muncă și care nu urmează cursurile unei școli este dator să desfășoare, până la vârsta de pensionare, o muncă utilă societății, care să-i asigure mijloace de existență și de dezvoltare spirituală.

Art.8. (2). Fiecare membru al colectivului de muncă participă la conducerea unității și poartă răspunderea față de societate, atât individual, cât și împreună cu ceilalți membri ai colectivului, pentru buna gospodărire și dezvoltare a părții din averea națională încredințată, fiind dator să-și consacre întreaga capacitate, pricepere și putere de muncă scopului ca unitatea în care lucrează să-și desfășoare activitatea cu maximum de eficiență.

Art.9. (1). Oamenilor muncii din Republica Socialistă România le este garantat dreptul de a participa efectiv la conducerea vieții politice, economice și sociale.

(2) Ca expresie a adâncirii democrației socialiste, activitatea tuturor unităților se bazează pe principiul muncii și conducerii colective.

(3) Participarea la conducerea unităților a persoanelor încadrate în muncă se asigură direct sau prin reprezentanții lor în adunările generale, în comitetele și consiile oamenilor muncii, precum și în alte organe de conducere colectivă și forme organizate de participare colectivă la soluționarea problemelor din unități.”

Se menține amalgamul dintre funcția publică, reglementarea acesteia și muncitorii din întreprinderile economice industriale și agricole.

Ceea ce trebuie subliniat, în contextul oricărei analize de text juridic, este conformitatea dintre normele morale și cele juridice, diferențele fiind întotdeauna de strictă interpretare și aplicare, iar spațiul nu ne permite să extindem analiza într-un asemenea grad, acesta fiind mai aproape de o cercetare din cadrul unei teze de doctorat.

Art.75 preciza condițiile de promovare în funcție, alin. (2) precizând că se ține seama, totodată, de pregătirea politică, de aptitudinile organizatorice și de conducere ale celor ce urmează a fi încadrați în asemenea funcții, precum și de aprecierile și recomandările colectivului de muncă în care și-au desfășurat activitatea.

12. Dispozițiile acestui cod au trebuit a fi amendate de către legiuitorul român după 1990, sub presiunea trecerii la o nouă modalitate de așezare politică și economică a societății; apariția șomajului, concedieri masive etc.

De asemenea, de sub reglementările specifice dreptului muncii funcționarii publici sunt excluși, dar numai din 1999, odată cu adoptarea statutului funcționarului public. Cu toate acestea, este evident că acolo unde legea specială a acestora nu prevede, se va recurge la dispozițiile codului muncii, ca lege generală.

Dispozițiile legii fundamentale, adoptate în 1991, modificată și republicată în 2003, statuează asupra relațiilor de muncă în trei articole¹:

„Art.41 – Munca și protecția socială a muncii

(1) Dreptul la muncă nu poate fi îngrădit. Alegerea profesiei, a meseriei sau a ocupației, precum și a locului de muncă este liberă.

(2) Salariații au dreptul la măsuri de protecție socială. Acestea privesc securitatea și sănătatea salariaților, regimul de muncă al femeilor și al tinerilor, instituirea unui salariu minim brut pe țară, repausul săptămânal, concediul de odihnă plătit, prestarea muncii în condiții deosebite sau speciale, formarea profesională, precum și alte situații specifice, stabilite prin lege.

(3) Durata normală a zilei de lucru este, în medie, de cel mult 8 ore.

¹ Textul la zi.

(4) La muncă egală, femeile au salariu egal cu bărbații.

(5) Dreptul la negocieri colective în materie de muncă și caracterul obligatoriu al convențiilor colective sunt garantate.

Art.42 – Interzicerea muncii forțate

(1) Munca forțată este interzisă.

(2) Nu constituie muncă forțată:

a) activitățile pentru îndeplinirea îndatoririlor militare, precum și cele desfășurate, potrivit legii, în locul acestora, din motive religioase sau de conștiință;

b) munca unei persoane condamnate, prestată în condiții normale, în perioada de detenție sau de libertate condiționată;

c) prestațiile impuse în situația creată de calamități ori de alt pericol, precum și cele care fac parte din obligațiile civile normale stabilite de lege.

Art.43 – Dreptul la grevă

(1) Salariații au dreptul la grevă pentru apărarea intereselor profesionale, economice și sociale.

(2) Legea stabilește condițiile și limitele exercitării acestui drept, precum și garanțiile necesare asigurării serviciilor esențiale pentru societate.”

Cele mai importante modificări ale legislației muncii au avut loc în 2003 și 2011, sub aspectul legii generale, pentru că în 2003, sub o guvernare de stânga se adoptă un nou cod al muncii, care, deși era cu un pas înainte sub aspectul legisticii formale, se vede a fi criticat din primul moment de către mediul de afaceri, care a observat că anumite libertăți pe care și le-ar fi dorit (de multe ori, mai aproape de sclavia modernă¹) nu îi sunt asigurate.

De fapt, modificarea din 2011 – legată de flexibilizarea încheierii și mai ales a desființării contractului individual de muncă – este un compromis între situația dificilă a statului român, care și-a pierdut foarte multe din pârghiile economice (dar nu toate, și nu pe cele decisive, pentru că drepturile regaliene ale statului nu dispar niciodată²), mediul de afaceri cu capital străin, care dorește nu doar să profite de o piață a forței de muncă încă incorect structurată, și situația economică continentală – deoarece țările de pe continentul european și asiatic (eurasiatic) reprezintă principalul partener comercial.

Actualul cod al muncii este o lege foarte întinsă, în cele 281 de articole ale sale fiind reglementate, după cum precizam, de cele mai multe ori, în concordanță cu morala societății românești. Dispozițiile cu probleme sunt de detaliu, iar analiza practicii judecătorești din anul 2003 până în prezent subliniază mai puțin carențele legiuitorului (cu o excepție, situația concedierilor colective), cât mai ales ale practicii, supusă acțiunii diferiților vectori.

¹ Workaholic-ii sunt un simptom al acestei viziuni.

² Despre semnificația drepturilor regaliene ale statului, a se vedea E. Bălan: Instituții administrative, ed. C.H. Beck, București, 2008, pg. 8 și urm.

Legislația română a cunoscut sau cunoaște legi speciale în domeniul legislației muncii și a altor instituții ale dreptului muncii conexe (sindicatul, conflictele de muncă, statutul juridic al diferitelor profesii etc.), lor alăturându-se și alte norme specifice, reduse ca dimensiune în corpul altor acte normative care reglementează diferite alte aspecte ale vieții sociale.

Ceea ce nu ajută statul român și reglementarea relațiilor de muncă este marea discrepanță ce apare uneori între textele actelor normative (de multe ori de calitate) și aplicarea acestora, într-o societate bolnavă de incompetență, analfabetism funcțional¹ și lipsă a răbdării.

Concluzii:

Nădăjduim că această criză globală, odată terminată sau intrată într-o fază mai clară – chiar dacă foarte dură pentru un anumit număr de ani – va permite societății românești să se așeze în cadre temeinice și să reînceapă să performeze. Iar pentru aceasta, trebuie să se muncească mai bine. Iar cel care ne-a avertizat că munca proastă nu ne aduce folos, ci doar rușine este Nicolae Iorga – a venit momentul să ne reamintim învățăturile marilor noștri înaintași.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

- [1] Bălan, E., (2008), „Instituții administrative”, ed. C.H. Beck, București;
- [2] Văcărelu, M.(2011), „Analphabetism in the 21st Century and its Legal Consequences, la <http://proceedings.univ-danubius.ro/index.php/eirp/article/view/733>
- [3] Țiclea, Al., (2011), „Dreptul muncii”, ed. Universul juridic, București, <http://www.crestinortodox.ro/editoriale/invatatura-crestina-despre-munca-70075.html>;
- [4] Constituția României din 1866;
- [5] Constituția României din 1923;
- [6] Constituția României din 1938;
- [7] Constituția României din 1948;
- [8] Constituția României din 1952;
- [9] Constituția României din 1965;
- [10] Codul muncii din 1950;
- [11] Codul muncii din 1972;
- [12] Constituția României din 1991;
- [13] Codul muncii din 2003 (Legea nr. 53 din 2003).

¹ Vezi și M. Vacarelu: *Analphabetism in the 21st Century and its Legal Consequences*, la <http://proceedings.univ-danubius.ro/index.php/eirp/article/view/733>